

Методичний посібник на тему:

“Права молоді,
які гарантовані Конституцією України”

Конституційні права молоді в Україні

Метою сучасного розвитку суспільства є утвердження прав людини, забезпечення гідних умов її життя, честі і гідності. Ідеї гуманізму, пріоритети загально людських цінностей знаходять своє відображення в діяльності сучасних держав найбільш розвинутих країн світу, що характеризуються як демократичні, соціально орієнтовні і правові. У посланні Президента України до Верховної Ради «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2003-2004 рр.» наголошується: ми маємо усвідомити, що найвищою цінністю сучасного цивілізаційного процесу є людина, її права та свободи і особливо на життя, повагу до гідності людини, її свободу і недоторканість. Людина і громадянин в Україні мають всю

повноту громадянських, політичних, соціально-економічних, екологічних, культурних, сімейних особистих та інших прав і свобод, які тісно між собою пов'язані, базуються на громадських та особистих інтересах і в кінцевому результаті визначаються реальними суспільними відносинами.

Молодь є особливо активною складовою сучасного українського суспільства. Молодим поколінням належить реалізувати започатковані у нашій державі реформи та розвинути їх до рівня системних соціально-економічних перетворень. Саме від здатності молоді бути активною, дієздатною та творчою силою залежать перспективи державорозбудовчого процесу в Україні. Молодь найбільш продуктивна і в соціально-демографічному відношенні. Вона є незамінною складовою у природному процесі зміни поколінь, забезпечення чисельного оновлення населення й досягнення таким чином його тривалого існування.

В Україні проживає понад 11 млн. молодих громадян, які становлять 22,6 відсотка населення країни. Молодь як соціально – демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, але й специфікою соціального становлення, особливим місцем у структурі суспільства. Здійснені за роки незалежності України заходи з реалізації державної молодіжної політики в цілому позитивно вплинули на процес соціалізації молоді.

Тепер, коли Україна будує собі шлях до спільноти розвинутих, демократичних, правових країн світу, послідовно наближає критерії та орієнтири національного розвитку до стандартів, прийнятих в країнах Європейського Союзу, не можна недооцінювати в цьому процесі молодь. Адже від того, наскільки буде готове молоде покоління взяти на себе відповідальність за розвиток держави, як активно і конструктивно приєднається до суспільних процесів, наскільки ініціативно вона братиме участь у розв'язанні нагальних завдань, значною мірою залежить доля країни, завтрашній день якої належить саме молоді.

За роки незалежності України її молодь виросла не лише кількісно, але дуже змінилась якісно. Нині молоді люди стали більш самостійними, намагаються бути незалежними ні від кого, а покладатися на власні сили.

До кола важливих, набутих за роки незалежності України якостей молоді необхідно віднести її здатність більш вільно ніж люди середнього й похилого віку, висловлювати свої думки з політичних питань, не побоюючись за особисту свободу, усвідомлення нею можливості критики і демократичного контролю рішень владних структур. Звичайно, молоді це було притаманно завжди. Проте в нинішнього покоління молодих людей України це особливо яскраво виражено.

Переміни в суспільному житті, реалізація державної молодіжної політики внесли корективи в життєві орієнтації молоді, в її поведінку. Молодь значно більше від людей середнього та похилого віку підтримує ринкові перетворення. Нині четверо з п'яти молодих людей висловлюються за прискорення економічних реформ, спостерігається високий рівень молодіжної підтримки інститутів приватної власності, підприємництва. Значно зросли потреби молоді, якісно змінились її уявлення про гідний рівень і стиль життя. Багато молодих людей

прагне мати власні джерела доходів. Проте, як засвідчують постійні соціологічні дослідження, загальний рівень соціального самопочуття молоді залишається на досить низькому рівні.

Потрібне збільшення обсягів фінансування молодіжної сфери задля підвищення рівня дієздатності, ефективності діяльності структурних підрозділів, що опікуються проблемами молоді в органах державної влади та управління всіх рівнів.

Необхідне безумовне виконання головних принципів здійснення державної молодіжної політики, основний зміст яких полягає у зміні ставлення до молоді передусім як до суб'єкта, а не лише об'єкта здійснення молодіжної політики. Важливим елементом залучення молодих людей до участі у суспільних процесах, сприяння вирішенню різноманітних соціальних, професійних, освітніх та інших проблем повинні стати громадські молодіжні організації.

Сьогодні, коли економіка України, переборовши тривалий і хворобливий спад, починає поступово розвиватись, коли в суспільстві з'явилися паростки оптимізму, для країни дуже важливо не втратити темп позитивних змін. На вістрі перетворень, як зазвичай, буде молодь. Вона є осередком нових знань, ідей, можливостей, головний замовник на гідне майбутнє і головний стратегічний ресурс суспільства. Але, з іншого боку, молодь вимагає пильної уваги суспільства і довгострокових інвестицій, без яких її потенційні можливості ніколи не розкриються.

Ось чому державна молодіжна політика неодмінно повинна залишатись одним з найважливіших, пріоритетних напрямів діяльності держави і постійно здійснюватися з урахуванням її можливостей на політичному, соціальному, економічному, законодавчому та організаційному рівнях для створення сприятливих умов життєвого самовизначення та самореалізації молодих громадян, вирішення нагальних проблем молоді, підтримки її інноваційної діяльності, громадської активності. Для цього найближчим часом необхідно інтегрувати і зосередити на основних напрямках роботи з молоддю зусилля й ресурси відповідно до вже прийнятих Законів України, інших законодавчих та нормативних актів, національних, державних, галузевих програм і забезпечити невідкладне виконання визначених ними першорядних завдань.

Успішна реалізація державної молодіжної політики потребує посилення формування правової культури та запобігання негативним явищам у молодіжному середовищі. Хоча останнім часом підвищилась увага державних органів, громадських організацій до попередження асоціальних проявів, правопорушень і злочинів серед молоді, складнощі трансформаційного періоду розвитку українського суспільства потребують прийняття комплексних заходів, що були б спрямовані на формування у молодого покоління такої правової культури, яка відповідала б потребам та реаліям сучасності, створювала б належні умови для фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки молодих людей до самостійного життя.

Розбудова незалежної демократичної Української держави, гармонійно інтегрованої до світового співтовариства, неможлива без активної участі молоді в цьому процесі, тому потрібно сприяти розширенню міжнародних контактів молоді в галузі політики, бізнесу, науки, освіти, культури, спорту та туризму.

Проте ускладнення соціально-економічного становища справило негативний вплив на молодь. Загострилися проблеми бідності, безробіття, насильства, відсутності змістовного дозвілля. Це питання не залишається поза увагою держави і щорічно затверджується ряд загальнодержавних та галузевих програм для забезпечення соціального становлення та розвитку молоді.

У молодій Українській державі немало робиться для формування і реалізації принципово нової молодіжної політики. Упродовж 18 років розбудови державності в Україні вона стала одним з найважливіших, пріоритетних і специфічних напрямів діяльності держави і

здійснюється в інтересах молоді людини, суспільства, держави з урахуванням можливостей країни, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку та світового досвіду державної підтримки молоді.

Найважливішим досягненням еволюції державної молодіжної політики в Україні є її поступове наближення до стандартів і принципів, на яких ґрунтується молодіжна політика в країнах - членах Європейського Союзу. Ці нові для нашої країни, але підтверджені багаторічною практикою інших держав підходи до розвитку молоді засновані на пріоритетності державної підтримки організованого молодіжного руху, поділу відповідальності за роботу з молоддю між органами державної влади і молодіжними громадськими організаціями.

Однак, незважаючи на здійснені на політичному, соціальному, економічному, законодавчому та організаційному рівнях важливі заходи, становище молоді у багатьох відношеннях залишається складним, а цілий ряд її проблем у сфері освіти, професійної підготовки, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я, соціального забезпечення не вирішеними.

Серед основних складових механізму формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні було названо прийняття нормативно-законодавчих актів, проведення слухань у Верховній Раді та підготовка доповідей про становище молоді, діяльність структурних підрозділів з питань молоді, створення соціальних служб, розробку та реалізацію цільових комплексних молодіжних програм, бюджетне фінансування державної молодіжної політики, утворення спеціальних фондів.

Підвалини державної молодіжної політики в незалежній Україні було закладено прийняттям Верховною Радою України Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15 грудня 1992 року) та Закону України «Про сприяння соціальному встановленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993).

Наступним важливим кроком у розвитку молодіжної політики стало прийняття 1 грудня 1998 року Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», який визначив статус молодіжних та дитячих громадських організацій, їх права, участь у підготовці прийняті рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді, форми державної та фінансової підтримки, відповідальність за порушення законодавства.

За роки незалежності в Україні сформовано механізм координації молодіжної політики, який на рівні центральних органів влади включає, зокрема, Національну раду з питань молодіжної політики при президентові України, Комітет Верховної Ради України з питань молодіжної політики, фізичної культури і спорту, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді. Діють відповідні структури з питань роботи з молоддю місцевої виконавчої влади.

Велику увагу питанням молодіжної політики приділяє Президент України, саме ним від 22 червня 1994 року в Україні було поновлено свято День молоді. У цілому ж основними напрямками законотворчої діяльності Президента України є: поліпшення соціально-економічного становища молоді, вирішення питань працевлаштування, житла, підтримка творчої і обдарованої молоді, сприяння її духовному розвитку та громадській активності.

Слід підкреслити, що за роки незалежності в Україні зроблено немало для формування і реалізації принципово нової державної молодіжної політики. Проте стан справ у молодіжному середовищі свідчить про те, що робота у цьому напрямі повинна продовжуватись, поглиблюватись, якісно змінюватись.

Конституція України в своєму 2 розділі проголошує цілий ряд прав та свобод людини і громадянина в Україні, що є важливим кроком для побудови суверенної, незалежної, демократичної та соціальної держави. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (ст.22). Усі громадяни є рівними перед законом, мають право на життя, свободу та особисту недоторканість, недоторканість житла, таємницю листування, свободу думки і слова, а також право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації, що є добровільними формуваннями, яке створені на основі єдності інтересів для реалізації своїх прав і свобод. Молодіжні громадські організації об'єднують громадян віком від 14 до 28 років. Кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст.41). Громадяни України мають право брати участь в

управлінні державними справами, а також займатись підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом.(ст.38, 42). Кожен має право на працю і на відпочинок (ст. 43, 44), на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, вищої освіти в державних та комунальних навчальних закладах(ст.53).

Але мало права проголосити, необхідно створити певні механізми реалізації цих прав,

оскільки забезпечення гарантування та реалізації прав людини є однією з найважливіших ознак правової держави. Ідея непорушності прав і свобод, їх рівності та невід'ємності відображає багатовікове прагнення людства до знищення будь яких форм насильства, експлуатації і пригноблення, прагнення до співіснування, заснованого на принципах справедливості, демократизму і гуманізму.

В Україні проблема забезпечення прав і свобод людини набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає як у наявності певних складнощів у реалізації деяких закріплених в Конституції прав і свобод, так і в недостатньому рівні їх захищеності. Система забезпечення прав і свобод в сучасній Україні поки що знаходиться у стадії розроблення, а реалізованість та захищеність деяких прав і свобод, на жаль залишається й досі на невисокому рівні.

В сучасних умовах побудови правової держави і розвитку громадянського суспільства важливим є створення цілісної наукової концепції забезпечення прав і свобод особи, яка включатиме широке коло теоретичних положень стосовно поняття, суті, змісту забезпечення прав і свобод, структури і механізму його функціонування.

Найважливішим складовим елементом системи забезпечення прав і свобод, який багато в чому визначає ефективність інших, виступає гарантування прав і свобод особи. Ефективне забезпечення прав і свобод особи неможливе без відповідних передумов: загальних, якими виступає правова держава і громадянське суспільство, та спеціальних, якими є законодавчо закріплені права, свободи і обов'язки, що у своїй сукупності складають правовий статус особи і виступають як першочергова нормативна умова їх реалізації, охорони і захисту.

Реалізація особою певних прав і свобод передбачає наявність у неї відповідно ряду обов'язків. Завдяки цьому в суспільстві досягається компроміс, узгодження інтересів різних суб'єктів. Стабільність і непорушність правового статусу мають дуже важливе значення як для окремої особи, так і для суспільства в цілому. Ця стабільність забезпечується системою гарантій прав і свобод особи.

Держава, яка закріплює права і свободи особи в законодавстві, бере на себе певні зобов'язання по створенню сприятливих умов для їх ефективного забезпечення: надавати громадянам справжні можливості для практичної реалізації ними своїх прав і свобод; охороняти права особи від можливих протиправних посягань; захищати права і свободи особи у випадку їх незаконного порушення. Ці зобов'язання держави зафіксовані в законодавстві, і є юридичними гарантіями їх реалізації, охорони і захисту.

Дослідження основних чинників забезпечення прав і свобод молодих громадян не буде повним і всебічним, якщо не розглянути головні загальні передумови забезпечення реалізації, охорони і захисту прав і свобод, якими виступають правова держава і громадянське суспільство.

Громадянське суспільство є першоосновою для створення правової держави у тому, що воно виражає і захищає приватні інтереси своїх членів, охороняє їх від надмірного тиску з боку держави. Громадянське суспільство - це союз вільних особистостей, які взаємодіють між собою, об'єднуються для задоволення своїх потреб і інтересів, і є певною мірою незалежними від держави і один від одного. Громадянське суспільство, яке є спільністю вільних рівноправних громадян, засновано на визнанні індивідуальної свободи та самостійності кожної особистості. Його базисом є вільні економічні відносини, свобода підприємництва, різноманітні й рівні

форми власності, соціально орієнтована ринкова економіка. В такому суспільстві кожному забезпечується свобода думки, свобода слова, право вільного вибору місця проживання, вільний доступ до інформації та інші можливості, необхідні для всебічного розвитку особистості.

Громадянське суспільство є першочерговою передумовою створення правової держави: неможливо побудувати правову державу там, де складові елементи даного суспільства не є розвинутими. Найбільш прийнятна взаємодія між державною владою і індивідом ґрунтується на праві і правах людини. В цілому історія правової держави - це історія розвитку прав людини, розширення меж її свободи. В сучасних умовах держава повинна не лише проголошувати пріоритет прав і свобод особи, а й координувати відповідно до нього свої цілі, завдання, функції в усіх сферах – політичній, соціально-економічній і культурній. Роль правової держави не може зводитись лише до декларування прав і свобод особи, серед її функцій мають бути: гарантія соціальної безпеки, дотримання соціальної справедливості, гарантований незалежний рівень життя, соціальний мир і злагода. Держава має всебічно сприяти забезпеченню гідного життя для своїх громадян.

Таким чином, демократична правова соціальна держава і вільне громадянське суспільство є головними передумовами, які забезпечують реальне і ефективне забезпечення реалізації, охорони і захисту прав і свобод особи.

Україну не можна у повній мірі визнати правовою державою тому, що права і свободи особистості ще не стали вищою цінністю. Формування правової держави і створення умов, за яких людина дійсно стає вищою соціальною цінністю, є надзвичайно складним завданням, її вирішення можливе лише в результаті тривалих зусиль всього суспільства, пов'язаних з подоланням комплексу наявних проблем. Крім цього, негативним фактором в Україні є низька правосвідомість і правова культура з одного боку молодих громадян, з іншого - посадових і службових осіб.

Реальний захист української молоді належить до найгостріших проблем української дійсності. В останні роки це питання є предметом серйозного наукового аналізу. Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Це: Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, підсистема судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Конституція України гарантує кожному право звертатися за захистом до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, після використання всіх національних засобів правового захисту(ст.55).

Прийняття Верховною Радою України Закону «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини» 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 3, 7, 11 до Конвенції стало моментом з якого Україна стала потенційним відповідачем у Європейському Суді з прав людини. Адже відповідно до положень Конвенції, будь-яка особа, неурядова організація або група осіб, що вважають себе потерпілими від порушення державою прав, викладених у Конвенції, може подати скаргу до Суду з прав людини.

Положення щодо використання всіх національних засобів правового захисту, закріплене в Конституції України, відображає один з принципів міжнародного процесуального права, яка полягає в тому, що міжнародний суд не прийме до свого провадження претензії від імені іноземця із заявою про відмову йому в правосудді, якщо вказана особа не вичерпала всіх законних можливостей, наданих їй у відповідній державі. В основі цього принципу лежить твердження, що державі потрібно бути надане право виправити порушення шляхом

використання власних правових засобів до того, як це порушення буде розглянуте міжнародними органами.

Неможливо залишити поза увагою той факт, що в Україні існує дуже обмежене коло засобів захисту прав людини. Виходячи з практики Європейського Суду з прав людини, не кожен елемент національної системи може бути визнаний ефективним засобом захисту прав людини. В даному випадку необхідно звернути увагу на інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, адже саме його часто згадують як один з дієвих механізмів захисту прав людини в Україні. Відповідно до чинного законодавства до функцій Уповноваженого належать, зокрема, здійснення парламентського контролю з метою захисту, дотримання та запобігання, порушення прав людини. Єдиним можливим засобом впливу омбудсмена є звернення до Конституційного Суду України з клопотанням щодо відповідності Конституції України законів та інших правових актів, які стосуються прав та свобод людини і громадянина та офіційного тлумачення Конституції і законів України, а також до судів загальної юрисдикції про захист прав та свобод людини, яка за станом здоров'я чи з інших поважних причин не може цього зробити. В інших випадках Уповноважений може направити подання про вжиття відповідних заходів щодо усунення виявлених ним порушень прав та свобод. Подання є обов'язковим для органів, яким вони адресовані. Як бачимо, до функцій Уповноваженого з прав людини не належить розгляд справи по суті, отже, звернення до нього не може бути визнаним засобом захисту прав людини у розумінні Конвенції.

Відповідно до положень статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правові відносини, що виникають у державі, тобто основоположним елементом системи захисту прав людини в Україні є судова система.

Судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Але роль Конституційного Суду України в захисті прав людини все ще залишається не з'ясованою до кінця. Відповідно до положень статі 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року, громадяни мають право безпосередньо звертатись до Конституційного Суду України з питань тлумачення норм Конституції і законів України. Конституційний Суд не розглядає справ по суті і результатом розгляду звернення не може бути компенсація шкоди конкретному громадянину.

Отже, Конституційний Суд України теж не може розглядатись як засіб захисту прав людини в розумінні Конвенції. Чинна система загальних судів далеко не досконала і не всі стадії процесу можуть бути визнані стадіями захисту прав людини.

У ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини закріплено положення про те, що кожен при встановленні обґрунтованості кримінального обвинувачення, висунутого щодо нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. У ч. 2 і 3 викладено мінімальні процесуальні гарантії, які надаються тому, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення. Стаття 2 Протоколу №7 до Конвенції фіксує право засудженого на подання скарги, а стаття 3 - на компетенцію за незаконне засудження.

Справжній зміст ст. 6 Конвенції, сформульованої в надто оціночній формі, з'ясовується лише після її відображення у рішеннях Європейського Суду з прав людини, практика якого відзначається відверто прецедентним характером.

Право обвинуваченого на розгляд справи «незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону» включає три елементи: 1 - наявність суду створеного на підставі закону й відповідно до критеріїв незалежності та неупередженості, 2- наявність у суду компетенції щодо розгляду кримінального обвинувачення й ухвалення рішення, яке має примусову силу виконання, 3- доступність суду.

Суд має бути незалежним від виконавчої влади і сторін, судді повинні бути незмінюваними упродовж строку їх повноважень і діяти за процедурою, що гарантує справедливе вирішення у кожній кримінальній справі. Водночас має бути внутрішня незалежність, незважаючи на можливість існування інституту дисциплінарної відповідальності судів.

Право доступу до суду припускає, що зацікавлена особа повинна мати можливість розгляду порушеної щодо неї справи в суді і їй не повинні перешкоджати надмірні правові або фактичні перепони. Будь яке обмеження цього права має бути виправданим. Держава повинна забезпечувати реальний і конкретний доступ, продумано створюючи свою судову систему і процедуру звернення до суду.

В Україні необхідно розширити доступ до суду. Судовий контроль треба поширити на вузлові точки дізнання і судового слідства, де має місце вимушене обмеження конституційних прав і свобод людини. Зокрема під час досудового слідства такі процесуальні дії, як направлення обвинуваченого на стаціонарну експертизу, відсторонення його від посади, накладення арешту на майно обвинуваченого, відтворення обстановки та обставин події повинні проводитись лише за вмотивованим рішенням суду. Це пов'язане з тим, що суддя на відміну від прокурора не є стороною у справі, а тому має бути неупередженим.

У кримінально - процесуальному законодавстві України не встановлено граничного строку розгляду кримінальної справи у суді першої інстанції. Однак, незалежно від цього, судді повинні додержуватись розумних строків, особливо тоді, коли обвинувачений знаходиться під вартою. Стосовно таких справ у ч. 1 ст. 6 Конвенції закріплена вимога щодо «права на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення до суду», що гарантується ч. 3 ст. 5 Конвенції.

Зміст поняття «розумний строк» визначається характером справи. Період, про який йдеться в ч. 1 ст. 6 Конвенції охоплює не тільки час до початку суду, а й загальну тривалість судового розгляду, до ухвалення рішення судом першої інстанції.

Під час визначення розумного строку треба також враховувати складність справи, наслідки недодержання цього строку для обвинуваченого, оперативність роботи органів розслідування і суду, поведінку обвинуваченого.

Національні суди повинні здійснювати контроль за тим, щоб усі учасники розгляду робили все можливе для недопущення затримки строку розгляду справи. Відсутність такого контролю з боку суддів або порушення останніми розумного строку може бути підставою для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Серед основних вимог ст. 6 Конвенції, що не сформульовані чітко, але є важливим для розуміння її дій, найбільш істотним є принцип «рівності вихідних умов», відповідно до якого всі сторони судового розгляду повинні мати рівну можливість висловлювати свою думку. Жодна сторона не повинна користуватися істотними перевагами порівняно з іншою стороною.

Однією з важливих процесуальних гарантій, встановлених в ч.3 ст. 6 Конвенції, є право обвинуваченого захищати себе особисто або користуватися допомогою захисника. Існує абсолютне право кожного обвинуваченого користуватися послугами на свій вибір, якщо у нього є достатні для цього кошти. Держава не може обмежувати це право, але може встановлювати вимоги до осіб, які допускаються до судового розгляду як захисники, а також правила деонтологічної етики, яких вони зобов'язані дотримуватись. У кількох своїх рішеннях Суд визнав допустимою можливість обмеження кількох таких захисників, а також відсторонення від участі у розгляді справи тих з них, стосовно яких існує серйозна підозра у підтриманні тієї злочинної організації, до складу якої входили обвинувачені.

Якщо у обвинуваченого немає коштів, вирішувати питання про те, буде він себе сам чи скористується допомогою захисника, мають вирішувати органи, що здійснюють кримінальне судочинство. Надання обвинуваченому безкоштовної правової допомоги Конвенція пов'язує з «інтересами правосуддя» які у прецедентній практиці тлумачаться широко і повинні приводитися в дію у будь-який момент, коли зазначеній особі потрібна правова допомога.

Нерідко ж безкоштовна правова допомога насправді може виявитись марною. Не можна покладати на державу будь-які похибки призначеного судом захисника. Однак якщо професійні

недоліки призначеного захисника або його нездатність ефективно представляти інтереси обвинувачуваного є очевидними, суд або органи досудового слідства зобов'язані втручатися. Вони можуть або замінити захисника, або змусити його сумлінно виконувати свої обов'язки, або вжити інших заходів, наприклад відкласти розгляд справи, щоб дозволити захиснику підготуватися до справи.

Права людини говоряться в Конвенції, не даруються державою, а належать кожному від народження. Всі права людини - громадянські, політичні, економічні, соціальні - є універсальними, неподільними, взаємозалежними та взаємопов'язаними. Вони є основою людського існування та розвитку. Сьогодні ми ще далекі від реального втілення високих принципів і ідеалів Конвенції з прав людини. Мільйони громадян нашої держави не мають роботи, належного забезпечення матеріальних і духовних потреб, доступу до історичних і культурних цінностей, задоволення інформаційних потреб.

Проте Україна, застосовуючи міжнародно-правові стандарти, активно і послідовно розбудовує національну систему захисту прав і свобод людини. 14 квітня 1998 року Парламент обрав першого в історії України Уповноваженого з прав людини (Омбудсман). Діяльність інституту Уповноваженого сприяла підвищенню міжнародного іміджу України. Ці здобутки конституційної інституції Уповноваженого з прав людини мають прецедентне значення, надають процесам демократизації незворотного характеру, формують нову психологію громадян, працюють на створення і забезпечення в державі пріоритету верховенства права та прав і свобод людини.

Проте, все ще проблемним залишається питання гармонізації національного законодавства з принципами Загальної декларації прав людини, відповідних міжнародних актів, Європейської конвенції з прав людини. Україна у цьому питанні виходить з домінуючої в світі концепції примату норм міжнародного права перед нормами міжнародного законодавства. Конституція України, крім того, передбачає, що чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, є частиною законодавства України (ст. 9). За останні 10 років наш парламент ратифікував понад 400 міжнародних договорів і угод. Але у нас все ще не вироблено механізму, за яким норми відповідних міжнародних договорів могли б діяти як норми національного законодавства.

Слід зазначити, що зі свого боку європейське співтовариство задекларувало заінтересованість у розвитку європейського напрямку зовнішньої політики нашої держави. І в цьому плані слід відмітити, що досить значну увагу до розвитку правової системи нашої держави проявляє Рада Європи. Розроблення проектів правової допомоги в цій сфері вона розпочала одразу ж після подачі Україною заявки про вступ до її складу. За час після прийняття нашої держави до Ради Європи активізувались двосторонні заходи спрямовані на поліпшення в ній законопроектної діяльності. В рамках щорічних планів та програм провідні фахівці Ради Європи стали брати безпосередню участь у проведенні експертиз підготовлених українськими юристами законопроектів. Серед інших форм співробітництва слід звернути увагу на проведення взаємних консультацій та багатосторонніх семінарів тощо.

Одним з важливих напрямків діяльності цієї міжнародної організації стало намагання залучити європейські держави до вирішення складних питань правової допомоги Україні. Зокрема, у 1999 році Парламентська асамблея Ради Європи звернулась до ряду впливових міжнародних органів, а саме Європейського парламенту, Європейської комісії, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Конгресу місцевих та регіональних влад, а також Фонду соціального розвитку Ради Європи з пропозицією надати Україні необхідну допомогу. Одночасно керівництво згаданої вище міжнародної організації взяло під свій контроль проведення конституційної та судової реформи

в Україні, а також питання створення правових основ для інтеграції української держави до європейського простору.

В той же час, незважаючи на вжиті заходи, зазначена діяльність Ради Європи не дає відчутних результатів. Аналогічне становище складається з впровадженням у законодавство нашої держави інших, європейських стандартів, які існують поза межами правового поля Ради Європи, зокрема, тих, що передбачені Угодою про партнерство та співробітництво України з Європейським Союзом, а також конвенціями та угодами в рамках Організації з безпеки та співробітництва в Європі.

В цілому можна зробити висновок, що, не зважаючи на зацікавленість міжнародних європейських організацій та українського керівництва у найшвидшій інтеграції України в Європу, зближення національного законодавства з європейським правом відбувається дещо повільно.

Значні проблеми виникають також у реалізації питань безпосередньої адаптації європейських стандартів у правове поле України. На сьогодні наша держава практично не може навести достатньої кількості успішних прикладів повного впровадження ратифікованих конвенцій у національне законодавство. Фактично його зближення і гармонізація з Європейським правом залишається на рівні декларацій та побажань, а приєднання до конвенції Ради Європи має скоріше політичний, а не правовий характер.

Щодо прямої дії ратифікованих міжнародних договорів, багаторічний досвід інших держав свідчить, що безпосереднє застосування ратифікованих міжнародних угод у внутрішньому праві має надзвичайно низьку ефективність. Тому, як вважається, єдиним надійним засобом реального впровадження норм міжнародного права у національне законодавство є розроблення та прийняття відповідних законів.

Найбільш серйозні проблеми виникають у питаннях імплементації європейських конвенцій з питань забезпечення прав та основних свобод людини. На шляху їх практичної реалізації існують великі труднощі, пов'язані з тривалою економічною кризою, а також відсутністю багатьох правових інститутів, механізмів та процедур. В Україні значна частина населення мало обізнана з механізмами правового захисту.

Зміст найважливіших конвенцій з питань захисту прав людини до цього часу не відомий широкому загалу молодих громадян. Існуюча юридична практика засвідчує, що забезпечувати права, не відомі або не доведені до широкої громадськості, не можливо. Для ілюстрації такого стану правосвідомості в нашій державі зробимо посилання на результати загальнонаціонального опитування «Права і свободи людини в оцінках громадян України», яке було проведено у вересні 1999 року в рамках міжнародного проекту Програми розвитку ООН в Україні «Захист прав людини». За даними цього дослідження, громадяни України у разі порушень їх прав та свобод в основному звертаються за допомогою до суддів та місцевих органів влади. Однак, як ми знаємо, діяльність суддів у питаннях захисту прав людини не відповідає вимогам часу і особливо там, де слід застосувати норми та принципи європейських конвенцій. Негативно позначається на захисті прав людини і те, що в Україні досить слабо розвинутий правозахисний рух. Свій потенціал та можливості у боротьбі за соціально-економічні права трудящих могли б реалізувати професійні спілки та громадські організації. Проте більшість населення України їм не довіряє, вважаючи, що роль профспілок зводиться, як і раніше, до формального представництва інтересів працюючих людей.

Оцінюючи проаналізовану ситуацію, можна зробити висновок, що імплементація норм та стандартів Європейського права у національне законодавство поки що перебуває у початковому стані. Є всі підстави для твердження, що зазначене питання набуло ознак суттєвої державної проблеми.

Аналіз діяльності по приведенню національного законодавства у відповідність з Європейським правом однозначно засвідчує наявність об'єктивних труднощів у цьому процесі. Перш за все що держава виявляє свою неспроможність до реалізації проголошеного нею стратегічного курсу, спрямованого на входження до Європейського Союзу. Намагаючись прискорити процес входження до європейських структур, ми фактично зобов'язались у надзвичайно стислі терміни здійснити докорінну перебудову національного законодавства.

Проте українська сторона не уявляла і не могла уявити всю складність переходу до відкритої, демократичної правової держави.

Дається взнаки відсутність у нашій державі як сприятливої і зрозумілої для всіх верств суспільства концепції європейської інтеграції так і комплексних програм встановлення та розвитку відносин з міжнародними організаціями Європи з чітко визначеними цілями, завданнями і механізмами їх реалізації. У нас сьогодні відсутні програми гармонізації нашого законодавства з правовими системами тих міжнародних організацій, де ми вже є їх членами. Зокрема, суттєву шкоду у справі приведення українського законодавства у відповідність з нормами міжнародного права заподіює неузгодженість дій виконавчої та законодавчої гілок влади, спрямованих на забезпечення контролю за дотриманням вимог ратифікованих міжнародних договорів, а також розроблення пропозицій щодо їхньої імплементації у національне законодавство.

Розроблення загальнодержавної програми реформи правової системи України гальмується через відсутність комплексної оцінки та загальної характеристики всього масиву міжнародних конвенцій, зокрема Ради Європи. Відсутність перекладених видань всього масиву міжнародних конвенцій унеможливує проведення відповідних наукових досліджень.

У той же час необхідно зазначити, що і Рада Європи, Організація з питань безпеки і співробітництва в Європі, Європейський Союз та інші міжнародні організації, взявши на себе зобов'язання допомогти Україні в питаннях в переходу до європейського правового простору, не зовсім чітко уявляють собі всю складність ситуації в якій вона перебуває. Насамперед це пов'язано з тим, що відбувається у пострадянському просторі, а в ряді випадків має спотворене уявлення про процеси, що мають місце у законодавчих та виконавчих гілках влади. Складається враження, що значна частина рекомендацій з боку міжнародних організацій, спрямованих на імплементацію норм європейського права в національне законодавство України, надається на основі використання їхнього досвіду роботи в країнах Центральної та Східної Європи без врахування особливостей суспільно - політичного та соціально – економічного розвитку України. Зокрема, не враховується той факт, що правова система України формується у надзвичайно складних умовах її політичного та економічного виживання.

Але незважаючи на це, держава заради майбутнього та в інтересах нового коління українських громадян повинна зробити рішучі, системні та послідовні кроки для зближення українського законодавства з Європейським правом. Від цього багато в чому залежить інтегрованість української молодіжної спільноти до норм і стандартів об'єднаної Європи та глобалізованого світу.

**Методичні рекомендації підготовлені відділом
правової роботи, правової освіти, реєстрації
нормативно-правових актів та систематизації
законодавства**